

RAŠYTOJŲ ASMENINIŲ BIBLIOTEKŲ KAUPIMAS, SAUGOJIMAS IR TYRIMAS

Marija Prokopčik | Vilniaus universiteto biblioteka
Universiteto g. 3, LT-01122 Vilnius, Lietuva
El. paštas: marija.prokopcik@mb.vu.lt

COLLECTING, CURATING AND RESEARCHING WRITER'S LIBRARIES: A HANDBOOK.
EDITED BY RICHARD W. ORAM AND JOSEPH NICHOLSON. LANHAM: ROWMAN &
LITTLEFIELD, 2014. 218 P. ISBN 978-1-4422-3497-0.

Augantis asmeninių rašytojų bibliotekų, saugomų JAV, Didžiosios Britanijos ir Kanados atminties institucijose (daugiausia bibliotekose) skaičius, tokių bibliotekų mokslinių tyrimų plėtra, galimybė jas tyrinėti kaip fizinius objektus ir dėl informacinių technologijų atsirandančios išblaškytų knygų rinkinių virtualios versijos paskatino parengti leidinį, kurio sudarytojai – Richardas W. Oramas iš Teksaso universiteto Ostine (JAV) ir Josephas Nicholsonas iš Šiaurės Karolinos universiteto Šarlotėje (JAV). Jie siekia apžvelgti rašytojų asmeninių bibliotekų įsigijimo, tvarkymo, saugojimo, priežiūros, mokslinio tyrinėjimo problemas ir pateikti kai kuriuos atsakymus bei siūlymus. Knyga visų pirma turėtų sudominti mokslinių bibliotekų specialiųjų padalinių bibliotekininkus – knyginio paveldo vadybininkus, atsakingus už tokių asmeninių bibliotekų tvarkymą, katalogavimą, mokslinės prieigos užtikrinimą. Lygia greta čia pristatomas ir prekybininkų bei tyrėjų požiūris į šias bibliotekas. Galiausiai pateikiama ir pačių rašytojų minčių apie savo bibliotekas. Tokia knygos struktūra ir nesudėtingas dėstymas leidžia bibliotekininkams daugiau sužinoti apie prekybininkų ar mokslininkų požiūrį ir lūkesčius, antra vertus, mokslininkams ir tyrėjams gali būti įdomu ir naudinga sužinoti, kaip yra kataloguojamos knygos, kokia informacija yra svarbi norint užtikrinti efektyvią ir paprastą prieigą prie informacijos.

Knyga, kuri įvardijama kaip vadovas kaupti, saugoti ir tirti asmenines bibliotekas, laikomas atminties institucijose, sudaro įvadas ir septyni skyriai. Pirmasis skyrius „Rašytojų bibliotekos: istorinė apžvalga ir saugojimo sumetimai“ prasideda nuo svarbiausio klausimo: „Kas yra rašytojo biblioteka?“ R. W. Oramo nuomone, bibliotekos nuolat kinta: knygos yra perkamos, gaunamos dovanų, parduodamos, pametamos, skolinamos, kolekciją gali papildyti arba sumažinti sutuoktiniai, vaikai, giminės. Biblioteka gali būti suvokiama ir kaip erdvė, kurioje yra kuriama. Rašytojai skirtingais gyvenimo ir kūrybos etapais gali turėti skirtingas savo bibliote-

kas. Institucijose paprastai (nors ne visada) saugomos rašytojų knygų kolekcijos, perduotos po jų mirties. Rašytojų bibliotekos būna įvairios: sudarytos iš kruopščiai atrinktų svarbiausių ir labiausiai naudotų informacinių ir bibliografinių leidinių, kur nėra jokių „klasikų“ kūrinių ar savo paties parašytų knygų (tokia Jorge'o Luiso Borgeso biblioteka), be jokios atrankos sukrautų dovanotų, pirktų, atsitiktinai gautų knygų, sistemingai pagal interesus kaupių ir tvarkingai pagal kategorijas sustatytų leidinių, aiškiai susijusių su autoriaus kūryba (Annie Proulx biblioteka).

Rašytojo komentarai vienai knygai teikia nemažai įžvalgų, tačiau visos bibliotekos ar kurios nors jos dalies tyrimas atveria daug platesnį vaizdą. Todėl, R. W. Oramo nuomone, keista, kad tokie rinkiniai sulaukia palyginti nedaug dėmesio. Nemažai tyrimų yra skirta asmeninėse bibliotekose esamų dokumentų išvardijimui ar tokių bibliotekų rekonstrukcijai. Paskelbta knygų ir straipsnių apie knygų proveniencijas, marginalijų tyrimų, tačiau vis dar mažai dėmesio skiriama išsamiems rašytojų bibliotekų istoriniams, teoriniams tyrimams, jų pristatymo, priežiūros problemoms, susijusioms su tokių bibliotekų kaupimu, katalogavimu ir išsaugojimu.

Kai maždaug prieš dešimtį metų R. W. Oramas rimtai susidomėjo šia tema, jam pasirodė, kad tema skirta ypač siauram specialistų sluoksniui ir apskritai pasenusi, neaktuali. Metams bėgant paaiškėjo, kad rašytojų bibliotekų tyrimai kelia vis didesnę susidomėjimą, o tyrėjų auditorija plečiasi. Pagrindinė priežastis – informacinių technologijų teikiamos galimybės, kurios leidžia kurti išsklaidytų rašytojų bibliotekų duomenų bazes, lengvinančias rašytojų kūrybos tyrimus ar jų raštų leidybos projektus (R. L. Stevenson biblioteka, projektai „The Whitman Project“, „Melville's Marginalia Online“ ir kt.). Rašytojų marginalijos sudaro ypatingą knygos pastabų kategoriją. Knygotyrininkui gali būti reikšmingos ir svarbios kiekvieno skaitytojo pastabos paraštėse, tačiau rašytojų marginalijos – ypatinga jų rūšis. Knygos *Marginalia: Readers Writing in Books* autorės H. Jackson teigimu, autoriaus „dialogas su tekstu – tai kūrybinės išraiškos forma“. Rašytojų bibliotekų tyrimams taip pat daro įtaką skaitymo istorijos tyrimai, nauji požiūriai į kolekcionavimo istoriją ir filosofiją.

ANGLŲ IR AMERIKIEČIŲ RAŠYTOJŲ ASMENINIŲ BIBLIOTEKŲ ISTORINĖ APŽVALGA. Rašytojų asmeninių bibliotekų, kaip jų skaitymo, kūrybos šaltinio ir paties kūrybinio proceso atspindžio, svarbą imta suvokti tik karalienės Viktorijos laikais. Anksčiau rašytojams priklausiusiais, jų autografuotais, dovanotais, su aprašomais veikėjais susijusiais kūrinių (angl. *associated copy*) domėjosi tik kolekcininkai, o bibliotekos kaip visuma nesulaukdavo dėmesio ar pagarbos, knygos nebuvo laikomos reikšmingais „namų apyvokos daiktais“, nebuvo įtraukiamos į testamentus. Tokį požiūrį patvirtina tai, kad šio „ankstyvojo“ laikotarpio bibliotekų išliko mažai. Daug jų žuvo gaisruose, suiro, dingo ir pan. Informacijos

apie privačias rašytojų bibliotekas atsiranda XVII amžiuje. Tai testamentai, dvarų inventoriaus sąrašai, rankraštiniai bibliotekų katalogai. XVII a. pabaigoje atsiranda dar vienas svarbus informacijos apie rašytojų bibliotekas šaltinis – spausdintiniai parduodamų knygų (pavyzdžiui, aukcionų) katalogai. XVII a. paskutiniame ketvirtyje Anglijoje vyko beveik 400 knygų aukcionų, taigi yra pakankamai šaltinių, leidžiančių atkurti išsklaidytų privačių bibliotekų turinį, o kataloguose esančios pastabos padeda nustatyti konkrečių knygų buvimo vietas. Iš XVIII a. išliko tokių kanonizuotų anglų rašytojų kaip D. Defoe, J. Swiftas, H. Fieldingas ir kt. parduodamų knygų katalogai. Šio laikotarpio žymių žmonių bibliotekų katalogai surinkti fundamentaliame daugiatomiaame leidinyje¹.

Amerikoje informacijos apie rašytojų bibliotekas iki XIX a. pradžios išliko labai nedaug. Pirmas iškilaus amerikiečių autoriaus B. Franklino parduodamų knygų katalogas buvo išleistas 1803 m. ir iki mūsų laikų neišliko. Domėjimasis kūrinių kilme atsiranda drauge su domėjimusi rašytojų gyvenimu ir šiuolaikinės literatūrinės biografijos žanro atsiradimu. XIX a. požiūris į žinomų rašytojų asmenines bibliotekas ima keistis. Siekis išsaugoti rašytojų knygas ir bibliotekas iš dalies sutampa su didėjančiu susidomėjimu rašytojų asmeniniais daiktais: plaukais, drabužiais, buities daiktais.

XX a. atsiranda pirmosios anglų literatūros doktorantūros studijos, kurios skatina domėjimąsi „šaltinių tyrimais“ ir veda prie šiuolaikinio intensyvaus rašytojų knygų ir skaitymo tyrinėjimo. A. Gribbeno nuomone, tradicinis literatūros mokslas pirmiausia paskatino biografijų atsiradimą, vėliau pasirodo bibliografijų ir kritinių tyrimų ir galiausiai – specializuotų studijų, pavyzdžiui, katalogų ir rašytojų privačių bibliotekų rekonstrukcijų. Mokslinių tyrimų tendencijos tapo stimulu formuoti bibliotekose specialias kolekcijas. Prieškariu bibliotekos neskyrė daug dėmesio rašytojų išsamių bibliotekų kaupimui, o esamos buvo išsklaidomos bendruose fonduose, nes nebuvo atskirai kataloguojamos. Pirmosios rašytojų bibliotekos atsirado turtingiausiose bibliotekose – Harvardo, Jeilio, Oksfordo ir pan. Tokių asmeninių XVIII–XIX a. rašytojų bibliotekų kaupimą paskatino ir tai, kad daugelis žymių rašytojų buvo šių universitetų alumnai. XX a. antroje pusėje rašytojų archyvus ir bibliotekas ima kaupti ir daugelis mažesnių bibliotekų.

KOLEKCIJŲ PRIEŽIŪRA. Skirtingai nei kolekcininkai, kuriems svarbiausia – dokumento ryšys su konkrečiu asmeniu, o ne jo mokslinė vertė, rašytojų bibliotekas paprastai kaupia institucijos, kurioms svarbiausia mokslinis tiriamasis kolekcijos potencialas. Kita vertus, dauguma tyrėjų neišvengia „šiuropuliukų“ laikydami rankose žinomų rašytojų asmenines knygas. Kai kurių rašytojų asmeninės bibliotekos tampa savotiškais šventovėmis – kartais muziejuose ar bibliotekose laikomos po stiklu ir tampa garbinimo objektais. R. W. Oramas kelia klausimą apie

konkrečių asmeninių bibliotekų mokslinę vertę. Tradiciškai manoma, kad rašytojo naudotų šaltinių tyrimas turi remtis jo skaitymo įpročių analize. Kita vertus, rašytojo biblioteka yra daugiau nei tiesiog atskirų knygų suma. Rašytojų bibliotekoms puikiai tinka penktasis Sh. R. Ranghanatano dėsnis, teigiantis, kad biblioteka yra augantis organizmas. Paprastai bibliotekas sudaro nemažai atsitiktinių leidinių – jas atsiunčia leidėjai, kolegos, dovanoja gerbėjai ar draugai. Kaip atskirti, kurios knygos iš tiesų svarbios, o kurios tik „vienos nakties nuotykis“. Galima remtis tuo, ar knyga „nuskaityta“, ar yra pastabų ar kokių nors pabraukymų, tačiau kitų dokumentų statusas nėra toks akivaizdus. Pavyzdžiui, kaip vertinti detektyvus popieriniais viršeliais, žinytus, kelionių aprašymus, populiarius žurnalus ir panašius dokumentus? Kartais atsakymas akivaizdus – kas nenorėtų turėti 1940 m. J. Kerouacui priklausiusio kelių žemėlapių? Kitais atvejais tokia medžiaga tik užima vietą ir kelia katalogavimo keblumų.

Panaši problema atsiranda kalbant ir apie knygas, kuriose nėra jokių komentarų ar pastabų. Jeigu jos švarios ir neliestos, ar galima teigti, kad jas kas nors skaitė? Jeigu anksčiau buvo galima tiesiog apsiriboti rašytojo turėtų knygų išvardijimu, pastaraisiais metais dėmesys skiriamas daug sudėtingesniam – autoriaus sąveikos su jo turėtomis knygomis klausimui. Knygose esamos pastabos parodo ne tik rašytojo požiūrį į konkretų kūrinį, bet ir gali atskleisti tam tikras gyvenimo aplinkybes ar įpročius. Kai kuriose knygose būna tiek daug pastabų ir komentarų, kad jas galima prilyginti rankraščiams, kitose esantys piešiniai rodo autorių polinkį į meną (pavyzdžiui, W. M. Thackeray'aus knygos, kurias jis įsigijo būdamas studentas, atskleidžia jo norą tapti dailininku). Galėtų atrodyti, kad rašytojo biblioteka – geriausias jos ar jo publikacijų šaltinis. Tačiau taip yra ne visada. R. W. Oramas kaip pavyzdį pateikia poeto T. Gunno biblioteką, kurioje yra visos jo kūrinių laidos, įskaitant net jo redaguotas ontologijas. N. Maileris, priešingai, nesiekė sukaupti savo kūrinių. Kiti rašytojai, pavyzdžiui, J. Joyce'as ir E. Poundas, per gyvenimą buvo sukaukę po kelias bibliotekas.

Rašytojų bibliotekos paprastai būna išsklaidytos ir retai patenka į instituciją kaip nepaliesta visuma. Priežastys būna įvairios, paprastai piniginių problemos ar paveldėtojų nesutarimai. Idealiu atveju biblioteka turėtų būti saugoma drauge su rašytojo archyvu, bet tai greičiau išimtis negu taisyklė. Nors vientisos neišsklaidytos bibliotekos su archyvu kaina rinkoje turėtų būti didesnė nei atskirų jos dalių, tačiau jeigu biblioteka yra labai didelė ir joje yra daug „neliteratūrinio“ balasto, situacija keičiasi. Spręsdamos apie galimybę įsigyti visą rašytojo biblioteką ar jos dalį su archyvu ar be jo, institucijos vertina kainą, esamų išteklių dubliavimo

1 MUNBY, A. N. L. *Sale catalogues of libraries of eminent persons*. London: Mansell, 1971–1975.

riziką, vietos poreikį, tai, kad knygoms, lyginant su rankraščiais, tenka antraeilis vaidmuo. Rašytojo knygos yra svarbios, bet jos niekada nepakeis korespondencijos ir rankraščių. „Knygos – tik padažas“.

Nemažai iššūkių kelia įsigyjamų rašytojų bibliotekų priežiūra, nepriklausomai nuo to, ar jos gaunamos ištisos, ar tik jų fragmentai. Dovanotojai gali kelti specialius reikalavimus dėl jų saugojimo būdo, vietos, autentiškos aplinkos sukūrimo, reikalauti priimti paveikslus, kilimus, baldus. Kartais biblioteka turi tapti muziejumi, kad galėtų užtikrinti brangiai kainuojančius ilgalaikio saugojimo ir prieigos reikalavimus. Nors dažnai mintis, kad iš kolekcijos būtų galima pašalinti dalį dokumentų, atrodo ereziska, tokią galimybę reikėtų apsvarstyti, ypač jei bibliotekos didelės, užima daug vietos ir turi daug leidinių. Tai padėtų išvengti pernelyg didelio dubliavimo. Žinoma, iš kolekcijos pašalinamos knygos turi būti aiškiai dokumentuotos ir įtrauktos į sąrašus, svarbu žinoti, kad tokia knyga joje buvo. Ar būtų galima tokią biblioteką išskirstyti po bibliotekos fondą? Praktika rodo, kad dauguma bibliotekų pasisako už rašytojų bibliotekas kaip atskiras kolekcijas. Prireikus tokia pilna asmeninė biblioteka būtų naudinga mokslininkui, skaitytoją būtų galima nuvesti į vietą, leisti pajusti atmosferą ir sudaryti išsamų vaizdą. Toks kolekcijų išdėstymas lengvina ir bibliotekininkų darbą.

Naujoje vietoje nedažnai pavyksta išlaikyti rašytojo sukurtą knygų išdėstymo tvarką. Nors retas tyrėjas domisi, kaip knygos buvo sustatytos rašytojo namuose, ši tvarka gali duoti informacijos apie rašytojo mąstymo būdą. Šią problemą galima išspręsti pateikus originalios bibliotekos nuotrauką.

R. W. Oramas akcentuoja, kad bibliotekos darbuotojai turėtų įspėti rašytojo rankraščių tyrėjus, kad institucijoje saugoma ir to paties rašytojo knygų kolekcija, duoti nuorodas į restauruojamas ar kitose vietose saugomas rašytojo bibliotekos knygas.

Yra daugybė faktų, liudijančių, kad mokslininkų, žurnalistų ir plačiosios visuomenės susidomėjimas rašytojų bibliotekomis auga. 2013 m. Londono universitete vykusio konferencija „Rašytojai ir jų bibliotekos“ yra šio domėjimosi įrodymas. Rekonstruoti išblaškytas rašytojų bibliotekas padeda internetas. Nepaisant visų pastangų, rašytojų, menininkų, muzikantų, kitų kūrėjų bibliotekos retai išlieka vientisos. Kad taip įvyktų, reikalingos tam tikros aplinkybės: rašytojas ar jo paveldėtojai turi susitarti su institucija dėl bibliotekos perdavimo nemokamai, pardavimo atveju rasti tinkamą savininko ir institucijos tarpininką ir galiausiai institucija turi būti pasirengusi prisiimti atsakomybę už saugojimą, priežiūrą, katalogavimą, prieigos užtikrinimą. R. W. Oramo nuomone, tokių rašytojų bibliotekų ateitis institucinėse bibliotekose yra miglota. Jis mano, kad didžioji dalis rašytojų bibliotekų atsidurs literatūros archyvuose.

Antrame skyriuje „Rašytojų asmeninių bibliotekų katalogavimas“ J. Nicholsonas pristato būdus, kaip spręsti problemas, susijusias su rašytojų asmeninių bibliotekų katalogavimu. Problemų ir specifinių iššūkių kyla dėl tokių rinkinių ypatybių ir apimamų dokumentų įvairovės. Nors didžiąją tokių rinkinių dalį paprastai sudaro knygos, kurių aprašus galima rasti įvairiose duomenų bazėse, likusių dokumentų – knygų su draugų, šeimos narių, kitų rašytojų dedikacijomis ir įrašais, knygoje randamų atvirlaiškių, užrašų, bilietų, programėlių ir kitos smulkiosios spaudos (angl. *ephemera*), knygų, kurios dėl komentarų ir pastabų gausos virsta „rankraščiais“, katalogavimas kelia kitus reikalavimus. J. Nicholsonas akcentuoja, kad kiekvienas atvejis gali būti skirtingas, pasirinktas katalogavimo būdas, gylis, išsamumas priklauso ne tik nuo poreikio, bet ir nuo institucijos galimybių. Svarbiausia užtikrinti, kad būtų pateikta pakankamai informacijos kolekcijai identifikuoti bibliotekos kataloge, išskirti svarbiausi ją sudarančių dokumentų bruožai ir ypatybės.

Parengiamasis etapas. Padedant tvarkyti naujai gautą asmeninę rašytojo biblioteką, reikia nuspręsti, ar ji bus laikoma atskirai, kokia katalogavimo schema bus naudojama, ką daryti su smulkiąja spauda, ar rengti knygoms individualius aprašus, ar aprašyti kaip rinkinio dalį ir pan.

Sustatymas. Asmeninės bibliotekos yra labai skirtingos savo turiniu, pobūdžiu, išdėstymu, įsigijimo aplinkybėmis, todėl sprendimas dėl jų vietos institucijoje (atskira kolekcija, kartu su kitomis kolekcijomis, išskirstyta bendrame fonde) priklauso nuo pačios institucijos dydžio, asmens, kurio biblioteka įsigijama, statuso ir ryšio su institucija, saugumo reikalavimų, perdavimo sąlygų ir pan.

Klasifikavimas. Klasifikavimo schemas pasirinkimas daugiausia priklauso nuo sustatymo būdo. Jeigu rinkinys išdėstomas bendruose fonduose, naudojama standartinė klasifikavimo schema, jeigu išskiriamas kaip atskira kolekcija – galima pasirinkti kitokią klasifikaciją. Svarbiausia, rasti būdą, kaip aiškiai parodyti, kad tai tam tikro rašytojo asmeninės bibliotekos knygos. Tuo tikslu prie indekso gali būti pridėdama savininko pavardė, visoms knygoms suteikiamas tas pats indeksas, indekso pagrindą sudaro savininko pavardė ir pan. Taigi medžiaga gali būti dėstoma įvairiais būdais, tačiau ji turi atitikti tyrėjų ir kitų galimų vartotojų poreikius.

Prieigos priemonės: individualūs aprašai ar kiti būdai? Asmeninių rašytojų bibliotekų skaitytojams svarbiausia tinkamos prieigos prie informacijos apie tokius išteklius priemonės: elektroniniai katalogai, specialių kolekcijų svetainės, duomenų bazės ir kt. Tyrėjams ypač svarbi tikėtina skirtingose fondo vietose saugomų bibliotekos dokumentų sujungimo galimybė, kuri leidžia tyrėjui matyti virtualų vientisos asmeninės bibliotekos vaizdą. Konkretus sprendimas ir vėl priklauso nuo rinkinio turinio ir charakteristikų, institucijos praktikos ir galimybių. Bibliotekose, kuriose gausu knygų su marginalijomis, įrašais, dedikacijomis, daug

smulkios spaudos, reikėtų rinktis atskirus aprašus (angl. *item-level records*) drauge su visos kolekcijos aprašu (angl. *collection-level record*), priešingu atveju – parengti kolekcijos aprašą ir papildomai atskirus aprašus tų dokumentų, kurie yra kuo nors ypatingi ar svarbūs.

Kolekcijos aprašai. Kolekcijos kaip dokumentų grupės aprašas yra privalomas kiekvienos asmeninės rašytojo bibliotekos katalogavimo elementas. Tokie aprašai leidžia padidinti asmeninių bibliotekų matomumą elektroniniuose kataloguose, jie dažnai yra svarbesni už atskirus aprašus. Tokiuose aprašuose paprastai nurodoma savininko pavardė, todėl tikėtina, kad vartotojai paieškos metu lengviau suras šiuos aprašus. Santraukos ir biografinė informacija pateikiama 545 ir 520 MARC laukuose, pastabos 500 ir 590 lauke gali padėti vartotojui surasti atskirų knygų aprašus.

Atskiri aprašai. Atskirų kolekcijos knygų aprašai yra svarbus informacijos apie asmeninę biblioteką šaltinis. Jie ypač naudingi tyrėjams ir mokslininkams, nes leidžia susidaryti išsamų vaizdą apie rinkinį kaip visumą, žinoma, jeigu yra reikalingos numatytos paieškos galimybės. Kita vertus, tokių individualių aprašų parengimas yra brangus, daug laiko užimantis darbas, reikalaujantis specialių žinių ir įgūdžių. Kaip tradiciniai archyviniai dokumentai, asmeninės kolekcijos knygos turi du informacijos lygius. Greta knygos intelektualinio turinio, kurį nesudėtinga perteikti bibliografiniame įrašė, egzistuoja informacija apie kontekstą – kaip ir kodėl jas įsigijo ar naudojo buvęs savininkas. Šios informacijos pasirinkimą, interpretavimą, aprašymą sudėtinga „reglamentuoti“, paprastai apsiribojama jos fiksavimu. J. Nicholsonas siūlo prieš pradėdant kataloguoti asmeninę biblioteką atlikti visos bibliotekos analizę ir pasirinkti fiksuojamos informacijos pobūdį, kiekį, formą, struktūrą.

Prieigos taškai ir proveniencijos. Nepriklausomai nuo esamos kontekstinės informacijos kiekio, kataloguotojai turėtų kuo tiksliau fiksuoti informaciją apie proveniencijas ir bibliotekas, kurioms knygos priklausė. Katalogo įrašai turi būti sudaryti taip, kad vartotojas galėtų identifikuoti konkrečiam rašytojui priklausiusias knygas ir surasti jas visas kaip grupę. J. Nicholsono nuomone, nepakanka nurodyti informaciją apie buvusius savininkus ir bibliotekos pavadinimą tik pastabų srityje 500 lauke, buvusio savininko pavardę būtina nurodyti ir 700 lauke, o esant galimybei pateikti daugiau informacijos susijusiuose laukuose, kaip parodyta pridėdamuose pavyzdžiuose.

Anotacijos. Knygose esančios marginalijos yra vienas įdomiausių ir vertingiausių asmeninių bibliotekų elementų, todėl į aprašus įtraukiama informacija apie marginalijas (daug, mažai), esant galimybei nurodoma jų tiksli vieta knygoje. Paprastai pastabos apie marginalijas įtraukiamos į 500 lauką, bet, J. Nicholsono nuomone, tinkamesnis yra laukas 590.

Įrašai, dedikacijos. Duomenys apie įrašus ar dedikacijas fiksuojami 590 lauke. Paprastai įrašas yra trumpai apibūdinamas ir nurodomas jo autorius. Ypatingais atvejais pateikiamas visas tekstas ir net rašomoji priemonė (pieštukas, rašalas).

Smulkioji spauda. Koncertų programos, laiškai, atvirlaiškiečiai, bilietai, sąskaitos ir panašūs smulkūs dokumentai, randami asmeninėje bibliotekoje, yra neatskiriama tokios bibliotekos dalis. Informacija apie juos pateikiama atitinkamų knygų bibliografiniuose aprašuose 590 lauke. Paprastai nurodoma jų forma ir ypatybės, saugojimo vieta (jeigu smulkioji spauda laikoma ne originalioje knygoje, o kitoje vietoje saugumo ir (arba) išsaugojimo tikslais).

Bibliotekos saugojimo istorija ir kiti laukai. Asmeninių bibliotekų įsigijimo informacija pateikiama 541 lauke, o 561 lauke nurodoma informacija apie kitus (buvusius) savininkus.

Kitos priegigos priemonės. Nors atskirų dokumentų aprašų ir kolekcijos aprašų derinimas yra geriausias būdas spręsti priegigos prie rašytojų asmeninių bibliotekų problemas, šių bibliotekų matomumui didinti galima naudoti specialius tinklapius. Juose pateikiama bendra informacija apie biblioteką, pristatomi svarbiausi jos bruožai ir ypatybės, apibūdinamos vertingiausios, įdomiausios ar keisčiausios knygos, smulkioji spauda, marginalijos.

Priežiūra ir išlaikymas. Asmeninės rašytojų bibliotekos nėra baigtinės ir statiškos. Kartais jos pasipildo naujais dokumentais. Tyrimai gali atskleisti naujus, anksčiau nežinotus kolekcijos bruožus, paskatinti kitokį požiūrį į rašytojo biblioteką, jos kontekstą, įtaką kūrybai ir pan. Visa tai kartais reikalauja įvertinti katalogavimo ir susstatymo efektyvumą, juos keisti arba modifikuoti. J. Nicholsonas siūlo nedaryti esminių keitimų, o papildyti atskirus ir kolektyvinius aprašus nauja informacija.

Rašytojų asmeninės bibliotekos yra labai skirtingos, todėl joms sudėtinga pritaikyti vienodas tvarkymo ir katalogavimo taisykles. Kita vertus, nepaisant tos įvairovės, visoms asmeninėms bibliotekoms būdingi tam tikri bruožai. Svarbiausia, kad asmeninė biblioteka – tai pusiau archyvinė kolekcija, kurią savininkas rinko turėdamas tam tikrą tikslą, ir ji dažnai turi tam tikrų rankraštynui būdingų bruožų. Šias ypatybes turėtų atspindėti kataloguotojai, pasirinkdami tinkamą strategiją.

Šiuo metu tyrėjų domėjimasis asmeninėmis rašytojų bibliotekomis auga, todėl kataloguotojai turėtų keisti tradicinį požiūrį į rašytojų asmenines bibliotekas kaip nereikšmingą asmeninių archyvų priedą.

Trečiojo skyriaus „Knygų prekybininko požiūris“ (autorius K. MacDonnellas) paantraštė galėtų būti „Fantazija ir realybė“. Autorius bando modeliuoti idealią garsaus rašytojo asmeninės bibliotekos pardavimo situaciją, o vėliau grąžina skaitytoją į realų pasaulį, kuriame paveldėtojai nesutaria tarpusavyje, bibliotekos

nėra sistemingai kaupiamos ir tinkamai prižiūrimos, jose daug atsitiktinių knygų, įdomiausias ir vertingiausias knygas pasiima giminės arba nuperka kolekcininkai, paveldėtojai mano, kad visos institucinės bibliotekos turi pakankamai vietos ir pinigų asmeniniams rašytojų rinkiniams įsigyti, o mokslininkai ir bibliotekininkai įsitikinę, kad rašytojai ir jų paveldėtojai siekia išsaugoti knygas ir kitus dokumentus ateinančioms kartoms.

K. MacDonnellas išskiria kelis svarbiausius knygų pardavėjo darbo su asmeninėmis rašytojų bibliotekomis etapus.

Pirmasis etapas – bibliotekos apibūdinimas. Pirmoji prekybininko užduotis – nustatyti, kas sudaro rašytojo biblioteką. Tai gali būti knygos, žurnalai, elektroninės skaityklės, garsinės knygos kompaktinėse plokštelėse, dokumentai kitose laikmenose. Rašytojo biblioteka gali būti išdėstyta skirtinguose namo patalpose, net skirtinguose pastatuose (pas draugus ar artimuosius, vasarnamyje), rašytojui priklausiusias knygas reikėtų atskirti nuo namiškių knygų ir pan.

Antrasis etapas – pardavimo galimybių įvertinimas. Jeigu prekybininkas turi pakankamai pinigų, jis gali įsigyti biblioteką ir toliau ieškoti jos pirkėjo. Tačiau paprastai prekybininkai veikia kaip agentai ir savininkų patikėtiniai, kurie turi užtikrinti jų interesus. Potencialių pirkėjų paieška priklauso nuo savininkų interesų: parduoti kuo brangiau, užtikrinti, kad biblioteka bus mokslinių tyrimų objektas, apriboti naudojimąsi, reikalauti specialių laikymo sąlygų, išskaidyti biblioteką ir pan. Prekybininko pareiga yra rasti tinkamiausią sprendimą.

Trečiasis etapas – vertės nustatymas. Vertės nustatymas prasideda nuo inventorinio bibliotekos sąrašo parengimo, knygų suskirstymo į grupes pagal jų vertę. Nors daugumos rašytojų asmeninių bibliotekų mokslinė, istorinė ir kultūrinė vertė nekelia abejonių, tačiau tai savaime nereiškia tokių bibliotekų didelės kainos. Kiekviena biblioteka yra skirtinga, todėl vieningų bibliotekų įvertinimo taisyklių nėra, tačiau paprastai knygos su marginalijomis ir įrašais dėl jų ypatingos vertės pateikiamos atskiru sąrašu. Tokių knygų vertė visada yra didžiausia. Paprastai parduodant asmeninę biblioteką tvarka, pagal kurią knygos buvo joje laikomos, yra suardoma. Jeigu pavyksta ją išsaugoti, tai didina visos kolekcijos vertę ir kainą. Pageidautina išsaugoti bent bibliotekos nuotraukas ir duomenis apie originalų knygų susstatymą lentynose. Knygos, kuriose nėra jokių įrašų, yra ignoruojamos, kartais net išmetamos. Kita vertus, „nuskaityta“, užlankstytais kampais knyga, net jeigu joje nėra jokių įrašų, gali būti vertinga kolekcijos dalis, galbūt liudijanti rašytojo literatūrinius pomėgius. K. MacDonnello nuomone, tokios knygos taip pat turi būti atskirai aprašomos. Tai, kad knyga atrodo kaip nauja ir joje nėra jokių įrašų, taip pat nereiškia, kad jos niekas neskaitė. Šioje vietoje K. MacDonnellas mato potencialias teismo medicinos galimybes, kurios leistų nustatyti, kas iš tiesų naudojosi viena ar kita knyga.

Elektorinių knygų dekada ir kas toliau. Vertinant ir rengiant biblioteką parduoti visų pirma atrenkamos ir suklasifikuojamos visos knygos, tada pereinama prie žurnalų ir laikraščių. Pastaruoju metu vis dažniau susiduriama su elektroninėmis laikmenomis. Nors jose esama informacija gali būti labai svarbi mokslininkams, įdomi visuomenei, paveldėtojai gali nesutikti su tikėtinais privačios informacijos viešinimu. Jie gali sutikti perduoti elektroninę knygų skaityklę, bet neperduoti kompiuterio, planšetės ar panašių prietaisų arba prieš tai juose esamą informaciją „pataisyti“. Apskritai elektroninių laikmenų vertė kol kas nėra aiškiai įvardyta dėl galimybės manipuliuoti juose esančia informacija, ją keisti arba net sunaikinti, tokių laikmenų nepatvarumo, prieigos užtikrinimo problemų keičiantis technologijoms ir pan.

Ketvirtasis etapas – pasirengimas pardavimui. Pabrėžiama, kad knygų kolekcijos pardavimo organizavimas panašus į nekilnojamojo turto pardavimą. Asmeninė biblioteka turi būti tinkamai surinkta, sutvarkyta, knygos išvalytos, kartais net patvarkytos ar restauruotos, žinoma, laikantis visų reikalingų taisyklių ir standartų. Pageidaujama kiek įmanoma labiau išlaikyti originalią knygų tvarką ir išdėstymą, nes tai, kas iš pirmo žvilgsnio primena „chaosą“, atspindi savininko požiūrį, nuostatas ir pan. Siekiant užtikrinti savininko ir pardavėjo interesus, siūloma *po* bibliotekos apžiūros ir *prieš* pardavimą sudaryti aiškiai abiejų šalių teises, pareigas ir lūkesčius fiksuojančią sutartį.

Paskutinis etapas – derybos. Kai asmeninė biblioteka parengta parduoti, pardavėjas turėtų nuspręsti, kuriam potencialiam pirkėjui ją pasiūlyti. Ieškant pirkėjo paprastai atsižvelgiama į savininkų lūkesčius dėl kainos, saugojimo vietos ir naudojimo sąlygų. Autorius nurodo, kad derantis svarbu aptarti visus mokėjimo aspektus (terminus, pervežimo ir muito mokesčius, draudimą), būsimo naudojimo sąlygas, ypač jeigu tai susiję su apribojimais ar išskirtinėmis sąlygomis kuriai nors vartotojų grupei.

Parduota! K. MacDonnellas akcentuoja, kad dažnai sandorio rezultatas yra kitoks, nei tikėtasi. Bibliotekos būna išskaidomos, tenka sutikti, kad gali keistis pirminės laikymo, naudojimo sąlygos, kaina ar kitos detalės. Kita vertus, tikėtina, kad tokia asmeninė biblioteka pateks į patalpas su klimato kontrole, ji bus viešinama, prieinama mokslininkams ir pan.

Ketvirtasis, penktasis ir šeštasis knygų skyriai skirti konkrečių atvejų analizei. Ketvirtajame skyriuje „Anne’os Sexton modernioji biblioteka“ pristatoma JAV poetės 800 knygų biblioteka, saugoma Teksaso universitete, Ostine. Penktajame skyriuje „Poeto biblioteka. Tedo Hugheso biblioteka Emory universitete“ D. Fauldsas supažindina su britų poeto Tedo Hugheso biblioteka, saugoma Rankraščių, archyvų ir retų knygų bibliotekoje Emory universitete, Atlantoje (JAV). Pasakojama

įsigijimo istorija, pateikiama bibliotekos apžvalga, aprašomos įdomiausios knygos, kai kurios katalogavimo ir išsaugojimo problemos. Šeštajame skyriuje „Rašytojai apie savo bibliotekas. R. Oramo ir K. MacDonnello interviu“ supažindinama su penkių rašytojų nuomone apie bibliotekos vietą jų kūryboje ir gyvenime. Skyriuje pateikiami atsakymai į autorių užduotus klausimus.

Septintajame skyriuje „Rašytojų bibliotekų išsidėstymas ir bibliografijos vadovas“ knygos autoriai pristato Jungtinių Valstijų, Jungtinės Karalystės ir Kanados institucijose laikomų rašytojų bibliotekų sąrašą. Apie kiekvieną biblioteką pateikiami pagrindiniai duomenys – jos saugojimo vieta, apimtis, kai kuriais atvejais duodama papildoma informacija: bibliografijos, publikuoti kontroliniai sąrašai, aukcionų katalogai, svarbiausi straipsniai, esant galimybei – informacija apie dovanotoją, bibliotekos įsigijimą, pardavimą, išsklaidymą. Autoriai nurodo pagrindinius šio sąrašo parengimo šaltinius ir įspėja apie neišvengiamą tokio sąrašo parengimo subjektyvumą: į jį įtraukti beveik vien amerikiečių, britų, airių ir keli Kanados rašytojai.

Knygoje pateikiami pakankamai išsamūs literatūros ir šaltinių sąrašai, kuriuose prireikus galima rasti papildomos informacijos. Nors autorių dėmesio centre yra JAV, Kanados ir Didžiosios Britanijos rašytojų asmeninės bibliotekos ir jų atrankos, įsigijimo, priežiūros, tyrimų specifika šiose šalyse, kai kurios įžvalgos, ypač apie asmeninių bibliotekų reikšmę, jų pobūdį, sustatymą, klasifikavimą ir prieigos užtikrinimą, kai kuriuos pardavimo aspektus, ypač susijusius su tokių bibliotekų vertės nustatymu, gali būti įdomios ir naudingos Lietuvos skaitytojams.

Įteikta 2016 m. rugsėjo 19 d.